

Naklanken

2010–2011

Nijmeegse Stichting
voor Kamermuziek

- Isabelle Faust, Alexander Melnikov,
Teunis van der Zwart
- Trio Kelemen-Perényi-Nebolsin
- Elisso Virsaladze
- Pražák Quartet, Bram van Sambeek
- Combattimento Consort Amsterdam
- Alina Ibragimova, Cédric Tiberghien
- Hugo Wolf Quartett, Bernarda Fink
- Plamena Mangova

Isabelle Faust, Aexander Melnikov, Teunis van der Zwart

20 oktober 2010

door Ria van Gelderen

In de jaren dat ik als muzikant stad en land afreisde, kwam ik graag in Nijmegen. Niet alleen omdat de stad er gezien vanaf de brug over de Waal zo mooi bij ligt, maar ook vanwege De Vereniging. Een prachtige zaal, de akoestiek kan niet vaak genoeg geroemd worden, met op en achter het podium een geur van oud hout, het notenhout van muziekgeschiedenis.

Het is opvallend dat voor de kamermuziekserie in Nijmegen steevast niet de kleine maar de grote zaal zich vult. Kamermuziek beluisteren is wat anders dan je laten meeslepen en overdonderen door een groot symfonieorkest, het vergt een andere attitude, een van interesse in wat niet altijd heel gemakkelijk toegankelijk is. De basis voor het floreren van de serie is de programmering tezamen met het hoge niveau van de uitvoerende musici. Het is vreugdevol dat de serie zo gewaardeerd wordt.

Verwachtingsvol geroezemoes in de zaal, vlak voor aanvang, dat is altijd een mooi moment, ook voor de musici. Die spelen zich warm in de kleedkamers en leven evenzeer toe naar de taal van de avond. Die taal heeft per keer nieuwe klanken. Niemand weet ooit hoe de ander iets werkelijk ervaart, maar de wil om het verhaal van de muziek over te brengen is, bijna cliché, een noodzaak, onlosmakelijk verbonden met het open oor van de luisteraar.

Dat oor heeft als ontvanger soms even tijd nodig om zich te richten naar de zender. Dat gold, in mijn gewaarwording, voor de uitvoering van de sonatine voor viool en piano van Schubert. De violiste verschoot zichzelf noch de noten achter een dik vibrato; ze liet ons horen hoe het stuk met hoofd- en nevenmotieven in elkaar zit, de charme van de eenvoud, met ijle pianissimo's die je de oren deden spitsen voor meer. Bescheiden geraffineerd de aandacht vragen, dat is een kunst.

Ligeti hield van Brahms en het ensemble dat deze avond hun trio's speelde nog steeds van hen. Het zou, leefden de componisten nog, wederzijds geweest zijn, een mooie trio-hoeksverhouding. U moet weten dat het Ligeti-trio technisch bepaald geen lichte kost is. Het niet vaak uitgevoerde stuk stelt de hoogste eisen aan de vaardigheden van de musici, aan hun Ausdauer, aan hun lef om rauwe klanken te laten horen naast de meest verfijnde. Het stuk vraagt uiteraard ook enige analyse vooraf door het ensemble dat het op zijn repertoire neemt. Hoornist Van der Zwart zinspeelde daarop in zijn mondelinge toelichting: de partituur geknipt en geplakt, een 'hele papierhandel' zodanig georganiseerd dat er geen extra personele drukte op het podium ontstond in de vorm van blaadjesomslaanders. Dit ambachtelijke aspect was snel vergeten toen de musici zich erin stortten. Het klonk niet ingewikkeld, het was geen piep-kras-knor. Het was een verhaal dat wat vroeg van de luisteraar, met alle door Van der Zwart genoemde extremiteiten, maar door componist en uitvoerenden tot zo een besluit gebracht dat de oren zeiden: ik herken wat ik eerst vreemd vond. Grote of kleine drieklank of met toch nog iets afwijkends? Het oor komt tot rust, het geheugen erin is geactiveerd.

Na de pauze was het oor wakker voor Brahms. Ligeti schreef in zijn trio natuurtonenreeksen. In Brahms klonken ze inmiddels vanzelfsprekend, gingen de natuurtonen van de hoorn naadloos over in die van de viool, met daarbij wonderschone boventonen die ook weer vervloeden in het lage, midden- en hoge register van de open vleugel. Door pseudo-vaktermen over samenspel, ritme, articulatie, roerselen van Brahms of een kleurentheorie er op los te laten, zou ik afbreuk doen aan het moment waarin uitersten elkaar raakten.

Kamermuziek maken is luisteren naar de ander, als speler jezelf bijna niet meer horen terwijl je weet wat je doet, je voorbereid hebt, alleen en gezamenlijk. Voor die uiting van muziek een gehoor vinden, is geweldig. Toen ik zelf nog speelde, had ik altijd alle vertrouwen in de oprecht geïnteresseerde luisteraar. Die kun je alleen overtuigen met de logica van schoonheid. De dialoog van Schubert en, als dat woord mag, de dialoog van Ligeti en Brahms, gaven de zaal en de spelers een ondeelbaar en gedeeld moment, een, voor even, tijdloze concentratie.

Dit concert en dit publiek waren een warm bad. Ik vergat kortstondig welke bezuinigingen dreigen voor de podiumkunsten, een kaalslag ook voor op de lange termijn. We moeten ons achter het muzikliefhebbend oor krabben.

Dit seizoen zijn er nog meer mooie en bijzondere concerten om naar uit te kijken. Ik wens als geen ander dat u en nieuw publiek nog veel langer van de mooie programmering van de NSVK mag genieten.

Trio Kelemen-Perényi-Nebolsin

5 oktober 2010

door Theo van Els

Negen seizoenen lang heb ik de eer gehad voorzitter te zijn van de NSvK. Bij welgeteld 73 concerten heb ik op de eerste rij links van het amfitheater van de mooiste klassieke kamermuziek, gebracht door topmusici van over de hele wereld, mogen genieten. Maar altijd ging dat genieten met een beetje spanning gepaard. Spanning vooral om hoe de door ons Bestuur geprogrammeerde musici en muziek bij het publiek zouden vallen. Ook spanning om de vraag of anderzijds zaal en publiek bij de musici zouden aanslaan; of wij, als publiek, met z'n allen de musici zouden kunnen verleiden om op de toppen van hun kunnen te presteren.

Doorgewinterde concertbezoekers weten dat het beste signaal dat het publiek niet geboeid is door wat er op het podium gebracht wordt, gewoon in de zaal te horen is: het hoesten! Op omvang en intensiteit daarvan heb ik als voorzitter altijd heel goed gelet, dat kon ik gewoon niet laten. En ik moet zeggen, bij onze concerten –naar Nederlandse maatstaven, althans (er zijn landen waar concertgangers praktisch nooit hoesten, liever stikken in hun hoest dan musici en publiek te storen!)- valt het over het algemeen met het hoesten mee. En waarom zou je eigenlijk ook hoesten? Uit ervaring weet ik dat hoesten meestal bestaat uit gewoonte gebeurt, iets wat naar behoeven nagelaten kan worden of tot een gelegener moment kan worden uitgesteld. “Hoesten doe je thuis”, zullen we maar zeggen. Maar, tijdens een concert gaat het je wel eens door merg en been, met name wanneer het gebeurt op een van die kritische momenten in de muziek. Ook in Nijmegen doet zich dat voor. Ik heb het, overigens, in mijn bestuursperiode maar één keer mee gemaakt dat het zover ging dat een musicus, te weten Radu Lupu, liet blijken er problemen mee te hebben. Althans, zijn impresario zei dat, maar daar deed de pianist zelf achteraf weer heel luchtigjes over. Hij had per slot van rekening, zei hij, ook af te rekenen gehad met twee ietwat onwillige toetsen van de (oude) vleugel. En ook dat had hij eigenlijk niet erg gevonden, het had hem iets (extra's) te doen gegeven.

Toen ik dinsdagavond naar het eerste concert van het nieuwe seizoen ging, zag ik uit naar een heerlijke avond ontspannen luisteren. Natuurlijk, mijn opvolger had mij gevraagd om maar meteen de eerste naklank te verzorgen, maar dat hoefde niet de spanning op te leveren die ik net beschreef, hooguit een iets grotere alertheid op de muziek van de avond dan ik normaal gewend was te hebben. Maar de avond werd toch voor mij meteen wat “ontregeld” –hoewel zeker niet bedorven!- door de bijzonder eervolle blijk van waardering die de burgemeester van Nijmegen mij in de vorm van de Zilveren Waalbrugspeld kwam opspelden. Een door mij zeer gewaardeerde onderscheiding, maar het gevolg van een ander was ook wel dat ik het hele concert er wat “opgeprikt” bij zat. Gedachten bleven door mij heen schieten als: “Komt die speld mij wel toe?”, “Had niet het hele Bestuur geëerd moeten worden?”, (maar ook:) “Fijn dat het gemeentebestuur het grote belang van deze culturele activiteit onderkent”. Kortom: ook bij dit concert heb ik niet helemaal ontspannen kunnen luisteren naar en genieten van de muziek.

Maar toch ..., hoe was het concert zelf?

Allereerst, ik vond het erg jammer dat de oorspronkelijk geprogrammeerde Sonate voor solo viool van de Hongaar Sándor Veress niet gespeeld werd. Nooit eerder is er in de series van de NSvK, in ieder geval zeker niet in mijn periode als voorzitter, muziek van deze componist ten gehore gebracht. Door een misverstand ergens op de lijn tussen Nijmegen en de solist Barnabás Kelemen was dit onderdeel van het programma aan zijn aandacht ontsnapt. In plaats daarvan bracht Kelemen nu de Sonate voor viool solo van een van de grote leermeesters van Veress, Béla Bartók. De solist wist goed raad met dit uiterst gecompliceerde en razend moeilijke stuk, dat Bartók als opdrachtcompositie nog op zijn sterfbed voltooide. Ik kreeg niet de indruk dat onze solist ook maar één enkele van de vele moeilijkheden van dit magistrale werk uit de weg ging, iets wat de opdrachtgever ervan, Yehudi Menuhin, wel gedaan schijnt te hebben. Het openingsdeel, Tempo di ciaccona, speelde Kelemen bijzonder knap en hij liet dat volgen door een overweldigende Fuga, zo resoluut gespeeld als de componist voorgeschreven heeft. Als contrast tussen deze twee delen en het slotdeel, Presto, speelde Kelemen de Melodia (Adagio) zo ongelooflijk verstillend dat je minuten lang een speld kon horen vallen. Nergens een enkel hoestje en geen van de nieuwe stoelen kraakte ook maar even!

Samen met cellist Miklós Perényi en pianist Eldar Nebolsin speelde Kelemen daarna het pianotrio van Maurice Ravel (1914) en, na de pauze, het Trio nr. 2 in Es, D 929 (1827) van Franz Schubert. Alle drie deze musici hebben een grote solistische carrière. Maar als trio speelden zij in deze combinatie eigenlijk deze dagen voor het eerst samen. En dat meende ik ook zo nu en dan te kunnen merken. Met name de cellist, duidelijk de oudste en meest bedaagde van de drie (een foutje in de concertfolder maakte hem tien jaar jonger dan hij feitelijk is, zoals een alerte concertbezoekster ons later kon laten weten!), werd wel eens door zijn veel jongere collega's overstemd. En ook maakte op mij het eerste deel van Ravels sonate, het Modéré, een wat rommelige indruk. De zaal leek er enigszins onrustig van te worden. Alsof het ensemble naar de juiste balans aan het zoeken was. Misschien moesten de musici toch even wennen aan de bijzondere akoestiek van de zaal, die zij zelf later uitzonderlijk goed noemden. Ook over de omvang en de muzikale kwaliteit van het Nijmeegse publiek toonden zij zich zeer verrast.

Maar, laat ik er meteen aan toevoegen dat dit maar een kleine kanttekening is bij een overigens erg mooie uitvoering van zowel Ravels als Schuberts bekende pianotrio. Er viel zeer veel te genieten. Ik denk vooral aan het prachtig gespeelde derde deel van Ravels trio. Maar ook aan het eerste deel van Schuberts trio, dat in al zijn gevarieerdheid als een eenheid, aan één stuk, gebracht werd. En aan het daarop volgende Andante con moto, waarin de cellist iedereen helemaal in de ban hield van zijn vloeiende spel. En meteen daarop kwam een verijnd gespeeld Scherzando.

Je kunt je afvragen of er na zoveel moois, wanneer je muzikaal eigenlijk al helemaal verzadigd bent, een toegift nog wel past of nodig is. Dat vroeg ik mij in ieder geval nu af. Maar, die toegift kwam er wel, de finale van een van Haydns pianotrio's. Onwaarschijnlijk vlug en driftig gespeeld. Moesten de musici de ban waarin de muziek van Schubert hen (en ons) gebracht had, van zich afschudden?

Al met al, dit eerste concert van het 61 ste seizoen van de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek was een geweldig begin van weer een nieuwe reeks. Laten we hopen dat de Stichting nog vele jaren zo zal kunnen en mogen doorgaan.

Elisso Virsaladze

18 november 2010

door Lia Hendriks

Zij blies mij omver, terug naar huis.

Laat ik maar meteen met de deur in huis vallen, het concert van de 68-jarige Elisso Virsaladze uit Georgië was overweldigend. Zo ook haar entree op het podium. Haar tengere verschijning in zwart deed niet vermoeden dat zij al direct vanaf de eerste klanken krachtig de toon zou zetten voor een luisterrijke avond. Als bij toverslag had zij alle aandacht van het publiek.

De serie kamermuziek betekent voor mij een hernieuwde kennismaking met het klassieke repertoire. Waar ik tot voor kort alleen maar oor had voor jazz, kan ik mij nu weer langzaam openstellen voor klassieke muziek. De uitnodiging om deze persoonlijke impressie van Elisso Virsaladze's concert te schrijven, vormde voor mij een regelrechte uitdaging. Niet zonder reden.

Uit eigen ervaring weet u misschien dat muziek een katalysator kan zijn voor allerlei emoties. Waar de een als een blok valt voor zoetgevooid vioolspel of sonoor cellogeluid, zo heb ik een zwakte voor pianoklanken. Als kind al raakten mij vooral de ingetogen, melancholieke klanken. Tot voor kort liep ik daar het liefst hard voor weg. Maar niet vanavond. Het betoverende spel van deze energieke pianiste maakte elk verzet simpelweg onmogelijk. Zij blies mijn laatste barrière omver.

Voor mij vertolkte Virsaladze het bekende, het vertrouwde. Klanken die onze huiskamer ooit vulden, kwamen weer tot leven en daarmee de beelden van mijn vader. (Met 55 + behaalde hij het Conservatoriumdiploma Piano/Zang.) Bewust ging ik nu op zoek naar herkenning van melodielijnen, die ik vroeger automatisch mee neuriede. Bij de composities van Schumann overvalt mij een melancholisch gevoel. De herinneringen aan ons meerstemmig familiekoor, de arrangementen van vader, per vocaal repeterend rondom de vleugel. Vooral in deze periode voor kerst. Zo vanzelfsprekend toen, zo bijzonder nu.

Bij de laatste toegift Grande Valse Brillante opus 18 van Frédéric Chopin is de cirkel rond. Door het gitzwarte haar van Virsaladze drong de gelijkenis aan mijn vader zich op. Even verbeeld ik mij – door m'n wimpers gezien - dat mijn vader achter de vleugel zit. Na zo'n 20 jaar gemis voelde ik de troostende werking van dit liveconcert -alsof iemand je met een warme deken toedekt. De klanken dwarrelen nog steeds als sneeuwvlokjes door mijn hoofd.

Het schijnt dat Chopin's heimwee naar Polen doorklinkt in zijn Ballades, Nocturnes en Polonaise. Elisso Virsaladze's recital bracht mij weer terug naar mijn muzikale wortels in Zuid-Limburg.

Pražák Quartet, Bram van Sambeek

xx oktober 20xx

door Benjamin Koolstra

Geachte leden van de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek, hartelijk dank voor de uitnodiging om het concert als gast bij te wonen. Het was me een waar genoegen. Al eerder heb ik twee concerten van uw stichting bijgewoond en iedere keer verrast mij de opkomst, de concentratie en overgave waarmee geluisterd wordt. Maar ook de saamhorigheid is charmant: maandagavond zag ik vanuit het amfitheater nog een oudere dame een hoesttablet uit haar tas hemen het naar achteren reiken, met het verzoek het middel een rij verder door te geven. Als vanzelfsprekend.

In het besef dat het concert meer dan de moeite waard zou zijn, had ik mijn vrouw ook uitgenodigd. Nadat ze na haar werk onze kinderen van een warme maaltijd had voorzien, onder nam ze de sneeuwrijke tocht van IJsselmuiden naar Nijmegen. Ze was net op tijd om nog even bij te praten. Ik ben een stuk minder thuis en ze heeft nu veel meer op haar schouders: nog twee thuiswonende kinderen voor het eindexamen VWO, haar eigen bedrijf en dan nog een vent die ook zijn verhaal heeft. Vlak voor haar komst had ik nog een afspraak met een bezoeker. Een man die werkelijk op en van klassieke muziek leeft. Om 19.45 uur mocht ik me verantwoorden voor de annulering van het Nederlands Philharmonisch Orkest. Als gevolg van de ziekte van e dirigent Yakov Kreizberg zagen het orkest en wij ons genoodzaakt om het concert af te gelasten. In De Gelderlander was daar een rellerige draai aan gegeven.: De Vereniging zou plotsklaps het concert hebben afgezegd. Mijn gesprekspartner stuurde me een woedende mail. En terecht: een nonchalante omgang met bespelers is uit den boze. Maar het proces van besluitvorming lag genuanceerder. Gelukkig kreeg ik alle ruimte voor weerwoord.

Even daarna was het concert: mijn hoofd was nog druk van de dag, de luisterhouding verre van ontspannen. Het strijkkwartet van Martinu was de opmaat. Van onze good old-dutymanager Piet Eerden, klassieke muziekliefhebber bij uitstek, hoorde ik dat het ensemble pas laat was aangekomen als gevolg van het winterse weer. Ik was benieuwd hoe het ensemble zich tijdens het samenspel zou ontwikkelen. Het bespelen van onze grote concertzaal is geen sinecure. Maar dit gezelschap heeft daar geen moeite mee. Technisch vernuft, spelend met volumes, elkaar zoekend om het uiterste uit samenspel te halen. Publiek en kwartet vonden elkaar snel.

Daarna was het werk van Reicha aan de beurt met in de hoofdrol Bram van Sambeek. Zijn spel in de variaties is speels en levendig. Ongelofelijk hoeveel kleur hij aan dit instrument weet te geven. Hij laat zijn instrument dansen met die van de strijkers, duwt het samenspel van zich af, om het daarna weer te omarmen. Als solofagottist van het Rotterdams Philharmonisch Orkest won hij niet voor niets de Nederlandse Muziekprijs. Bram speelt zo moeiteloos, speels, levendig en muzikaal dat je niet meer snapt waarom je ooit de fagot met zijn lage timbre zo'n zeurinstrument hebt gevonden. Mooi om te zien hoe het kwartet en Van Sambeek elkaar weten te vinden.

Du Puy werd ingeleid door Bram van Sambeek. Ik vind dat altijd leuk. Een muzikant die wat kaders meegeeft hoe je naar de muziek kunt luisteren. Het gehoor wordt daarmee gericht en de ervaring reikt dieper.

In de pauze ben ik nog even naar Bram toegegaan. En daar waren de verzorgers van de stichting al met hem bezig. Goed hoor, dat daar aan gedacht wordt. De liefdevolle verzorging doet de aggenebbes van onze gebouwen snel vergeten.

Na de pauze kwam voor mij het hoogtepunt: Der Tod und das Mädchen van Schubert neemt je bij de kladden. De titel is een waarschuwing: als je je ogen dicht doet en je laat de omgeving voor wat het is, snijdt de muziek dwars door je ziel. Wat is dit mooi. De intensiteit, het samenspel, de verdieping en de ongelooflijk fijne akoestiek van onze concertzaal maakten dit stuk voor mij tot een waar hoogtepunt van de avond.

Het applaus was grandioos en overweldigend. Het menuet uit een strijkkwartet van Haydn als toetje was beleefd, maar niet meer nodig. Het was al lang goed.

Combattimento Consort Amsterdam

11 januari 2011

door Laurent Mostart

Het was een voortreffelijk idee om Die Kunst der Fuge van Johann Sebastian Bach te programmeren. Het is een hoogtepunt in de westerse muziek, maar toch – ondanks de slogan “geen dag zonder Bach”- bij menigeen onbekend. Voor mij was het in ieder geval de eerste keer dat ik het werk integraal en in de concertzaal hoorde. Mijn vader bezat langspeelplaten van dit werk in diverse uitvoeringen, waarvan één met blazers, maar ik heb deze nooit volledig gedraaid. Delen ervan kende ik wel, maar het geheel vond ik in mijn jeugd toch te ernstig, te cerebraal. Misschien speelde ook mee dat ik weinig met de muziek van Bach kon, als klarinettist doe ik pas mee vanaf 1750, dus na Bach. Gelukkig worden allerlei werken tegenwoordig onbekommerd bewerkt voor de meest bizarre instrumenten en combinaties, zoals dat ook in de tijd van Bach gebruikelijk was. Die Kunst der Fuge leent zich daar uitstekend voor, temeer omdat hiervoor door Bach niets is voorgeschreven. Gisteravond hoorden wij de fraaie bewerking door Jan Willem de Vriend voor viool, altviool, cello, klavecimbel, hobo en fagot. Die bewerking brengt de nodige afwisseling en levendigheid.

De uitstekende inleiding van Gerard op het Veld voorafgaand aan het concert ontsluitte voor de geïnteresseerde luisteraar vele geheimen van dit stuk en de partituur daarvan en deed ons verlangen naar de uitvoering.

Helaas knapte al in het begin, direct op het moment dat het eerste thema wordt overgenomen door de eerste violist diens e-snaar. Dat brak het stuk en gaf een vervelend oponthoud van vele minuten: de snaar werd ter plaatse hersteld door er een knoopje in te leggen. Het werd een combattimento tegen de darmsnaren. Deze zijn heel gevoelig voor verandering van temperatuur en vochtigheid. Nog twee keer brak die snaar. Opvallend was dat de blazers speelden op moderne instrumenten. Met speciale rieten benaderen zij de oude klanken. Dat zouden de strijkers toch ook kunnen doen met moderne snaren?

Het stuk vergt niet alleen concentratie van de spelers, maar ook van de luisteraars. Het is geen gemakkelijke muziek. Het is de ultieme, door Bach gecreëerde ordening van maten en getallen. Wie daar in doordringt zal het gevoel kunnen hebben dat hij raakt aan het goddelijke. De uitvoering door het Combattimento Consort Amsterdam hielp ons daarbij. Het was een muzikale ontdekking van de hemel. Na het uitklinken van het slotkoraal “Vor deinen Thron tret ich hiermit” paste terecht geen toegift meer.

Ik moest gisteravond denken aan de passage uit de “A la recherche du temps perdu” van Marcel Proust, waar Swanns ervaring bij het opnieuw horen van een muziekstuk wordt beschreven: “En nu, een paar minuten maar nadat de jonge pianist bij Mme Verdurin was begonnen, na een hoge, twee maten lang aangehouden noot, zag hij opeens het eraan komen, uitbrekend van onder die gerekte, strakke sonoriteit die als een gordijn van klank was om het mysterie van zijn genese verborgen te houden, zag en herkende hij, geheimnisvol, gonzend en veelledig, het ijle, geurige zinnetje dat hem zo lief was. En het was zo bijzonder, het had zo’n eigen bekoring, waar niets anders voor in de plaats te stellen zou zijn, dat het voor Swann was alsof hij in een bevriend huis een vrouw ontmoette naar wie hij op straat vol verrukking had gekeken, zonder de hoop haar ooit terug te zien. Tenslotte ging het heen, de weg wijzend, gezwind, in zijn uitwaaiierend parfum, op Swanss gezicht de weerschijn achterlatend van een glimlach. Maar nu kon hij naar de naam van zijn onbekende vragen (hij kreeg te horen dat het het andante was van de Sonate voor piano en viool van Vinteuil), hij had het bemachtigd, hij zou het bij zich thuis kunnen hebben zo vaak hij wilde, kunnen proberen de taal en het geheim ervan te leren kennen.” Dankzij de CD hebben wij Die Kunst der Fuge ook bij ons thuis en kunnen wij proberen de taal en het geheim van Bachs meesterwerk te leren kennen.

Alina Ibragimova, Cédric Tiberghien

14 februari 2011

door Piet Timmermans

De nagalm van de grote zaal van de Vereeniging is in seconden te meten, maar voor de de naklank van het concert van 14 februari denk ik eerder in jaren. Het was een memorabele avond met muziek van Debussy, Lekeu, Szymanowski en Ravel , uitgevoerd door Alina Ibragimova (Rusland,viool) en Cedric Tiberghien (Frankrijk,piano). En wat voor een uitvoering was het, in het bijzonder de violiste maakte een ongelofelijke indruk. Technisch perfect, heerlijk van toon, zonder opzichtig theater maar muzikaal des te meeslepender; en dat allemaal door een jonge vrouw van 25 jaar, met een klein postuur en bijna fragiele bouw. De tegenstelling tussen haar artistieke uitstraling en haar bescheiden fysiek kon bijna niet groter zijn.

Maar ook de pianist mocht er zijn, in de fysieke vorm haar tegenpool, anderhalve kop groter en atletisch gebouwd; in de muziek een voorbeeldige aansluiting zoekend, scherp waarnemend en zorgvuldig in de delen waarin zijn rol meer die van begeleider was, maar ook zelfbewust en overtuigend als de leiding bij de piano lag. Tiberghien speelde met een zeer heldere, sprankelende toon en met een aan die van Ibragimova verwante muzikale expressie.

Opvallend ook hun opkomst op het podium: ontspannen en vrolijk pratend zochten ze hun plaats achter piano of lessenaar. Het zou een wandeling kunnen zijn van twee vrienden in de lentezon. Maar vanaf het moment dat ze hun plek hadden bereikt, was de concentratie volledig en de muzikale dialoog voorbeeldig.

Het programma was origineel, met naast de meer bekende werken van Debussy en Ravel ook mooi werk van althans voor mij volledig onbekende componisten: Lekeu (Belgie) en Szymanowski(Polen). Zo kwam in componisten en uitvoerders heel Europa in eendrachtige samenwerking aan bod. En wat een luisterplezier bracht deze avond, een aaneenschakeling van bijzondere momenten, echter steeds soepel verbonden in doorlopende lijnen. Daarbinnen heb ik een paar details genoteerd.

De sonate van Debussy startte met een geheimzinnige melodie in de viool, lange en expressieve noten, met de piano in zachte golven daarachter; al snel neemt de interactie toe. In de finale een virtuose vioolpartij. Het werk van Lekeu (1870-1894) zal wel voor bijna iedereen in de zaal een verrassing zijn geweest. De omschrijving van de drie delen deed al vermoeden dat de jeugdige componist de extremen niet leek te schuwen: “zeer gematigd”, “zeer langzaam” en “zeer levendig” zou achtereenvolgens het karakter van die delen zijn. De praktijk was echter minder strak; zo waren in het “zeer gematigde” eerste deel voor de vioolpartij ook wat maten opgenomen die van de violist een beter met schmieren dan met gematigdheid te omschrijven aanpak vroegen. In het langzame deel overheersten volle melodieuze lange lijnen, waarbij de piano de muziek in grote golven kon voortdragen.

Na de pauze opende het programma met de “Mythen” van de Poolse componist Szymanowski (1882-1937). Heel opvallend hierin in de vioolpartij een episode met een waterval van zenuwachtig trillers, glissandi en flageoletten. Adembenemend ook de afsluiting waarin de viool ons meenam naar een zeer subtiel uitsterven naar absolute stilte. Als laatste werk op het programma een sonate van Maurice Ravel. In het eerste deel, Allegretto, valt een stukje op waarin de piano zijn bijdrage levert in wolven van klaterende en stuwende noten, die met moeite gevangen blijven binnen een door de viool gesponnen net van lange lijnen. In het middendeel enkele blues-invloeden, te beginnen met een pizzicatogebruik van de viool als ware die een mandoline, gevolgd door flarden die herinneren aan Gershwin. Het pizzicato heeft blijkbaar een wondje op een van de vingers veroorzaakt, want voordat het laatste deel, “Perpetuum mobile”, kan beginnen moet er eerst een pleister worden geplakt. Maar dan volgt een ongelofelijke stortvloed van kleine nootjes, echter steeds als puntjes van grote, mooie bogen, in adembenemende vaart en verbijsterend door de volledige controle. Het publiek was zeer geraakt en na het uitbundig applaus kregen we nog een kleine toegift van Ravel “Berceuse”.

Het was dus een memorabele avond met prachtige, hartverwarmende muziek en ook nog eens zeer mooi vertolkt door een zeer jong duo (respectievelijk 25 en 35 jaar). Des te opvallender het leeftijdsverschil van dat duo met het publiek, dat gemiddeld twee tot drie keer de leeftijd van de muzikanten zal hebben gehad. Zo opvallend als de jeugd op het podium aanwezig was en domineerde, zo zeldzaam was de jeugd in de zaal. Wat schuilt hier achter? Ik kan me niet voorstellen dat de vitaliteit en energie van deze muziek en deze muzikanten niet zou aanspreken bij grote groepen jonge mensen. En omdat ook de prijs de drempel niet hoeft te zijn, blijft de vraag waarom de concerten die de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek organiseert nauwelijks jeugd trekken. Het publiek lijkt in hoge mate te bestaan uit de leeftijdscategorie waartoe ik zelf sinds kort ook behoor (65+) met een hoge mate van ons-kent-ons. Of dat nu aantrekkelijk is als ambiance voor een avondje uit van jonge mensen is natuurlijk maar de vraag. Zou het nu echt niet mogelijk zijn voor de NSvK en de KK-podia om hun deskundigheid en faciliteiten bij elkaar te brengen in een specifiek voor een jonger publiek op te zetten serie kamermuziek?

Hugo Wolf Quartett, Bernarda Fink

2 maart 2011

door Ger Krol

Discotabel is mijn favoriete radioprogramma. Als het enigszins kan kluister ik mij op zondagmiddagen om half vijf aan de radio. Knap hoe de panelleden verschillen tussen diverse uitvoeringen van een muziekstuk ontdekken en beleven. Dit wil overigens niet zeggen dat ik alles even goed kan volgen. Ik kan toon noch wijs houden, en naar een partituur kijk ik als een schaap naar een Rembrandt. Soms attenderen de panelleden er op dat een compositie een citaat uit een ander werk bevat. Over het algemeen ben ik van mening dat je best de Variaties van Brahms mooi kunt vinden zonder dat je er ooit achter komt wat nou precies dat thema van Haydn is. Maar soms krijg ik ook wel eens bij het horen van een bepaalde melodie associaties met een heel andere compositie. Zo verkondig ik te pas en te onpas dat Dussek in het begin van het tweede deel van zijn pianokwintet uit 1799 leentjebuurt heeft gespeeld bij de carnavalskraker Mijn naam is Haas (is er iets gebeurd dan, daar weet ik niets van) van het Lowlandstrio uit 1973. Andere deskundigen bestrijden dit. Zij zeggen dat dit alleen al chronologisch onmogelijk is. Wat dan te denken van de gelijkenis tussen het lied Maria uit de West Side Story (1957) van Bernstein, en frasen uit het vierde deel van de Turangalila-symfonie van Messiaen? Chronologisch kan het. Bovendien had Bernstein de opportunity. Hij dirigeerde in 1948 de première van die symfonie. Om het bewijs rond te krijgen hebt u alleen nog een motief nodig. Nee, over muziektechnische aspecten zult u mij dus niet vaak horen.

Verder meen ik dat je met buitenmuzikale aspecten van bijvoorbeeld een symfonie ook aardig de boot in kunt gaan. Ik verwijs naar een opmerking van de Engelse componist Ralph Vaughan Williams. Recensenten vonden zijn zesde symfonie uit 1948 minder welluidend en pastoraal dan zijn vorige. Sommigen meenden daarom de symfonie te kunnen duiden als een post-Hiroshima symfonie. Anderen dachten dat het scherzo een nachtelijke bomaanval op Londen beschreef. RVW schijnt toen tamelijk kribbig op dit soort opmerkingen te hebben gereageerd: “Can’t a man just write a peace of music?”

En zo is het maar net. Een mooi stuk muziek, daar gaat het om. Maar wat is een mooi stuk muziek? Zoals uit het bovenstaande mag blijken hoor ik tot het slag muziekliefhebbers dat wel weet wat het mooi vindt, maar niet goed kan uitleggen waarom. Soms ben ik meteen na de eerste maten verkocht, maar soms gebeurt dat pas aan het eind van een muziekstuk. Zo verzoende het “minimalistische” slot van het eerste pianotrio van Schubert mij met alles wat er aan voorafgaat. Die eerste delen worden daarmee vanzelf een logische en spannende voorbereiding op wat komen gaat.

En de componisten, zo vraag ik me wel eens af, weten die van te voren, of ze de juiste snaar bij het publiek zullen raken? Of componeren ze alleen vanwege innerlijk gevoelde noodzaak? Hoewel er altijd wel modes en trends heersen blijft toch het gezegde opgeld doen dat over smaak niet getwist kan worden. Het oordeel van het grote publiek staat dus meestal niet van te voren vast. Toch is bekend dat een componist als Allan Petterson (Zweden; 1911-1980) hevig teleurgesteld was over de ontvangst van zijn muziek. Daarom kreeg hij diverse aanvaringen met critici, orkesten en het publiek in het algemeen. Zijn muziek, toch al niet de gemakkelijkste, werd er niet vrolijker van. Havergal Brian (Engeland; 1876-1972) componeerde 32 symfonieën. De meeste heeft hij tijdens zijn leven nooit gehoord.* De Nederlander Matthijs Vermeulen (1888- 1976) heeft zijn zeven symfonieën slechts een keer uitgevoerd horen worden, soms (zoals zijn tweede overkwam) met bijna veertig jaar vertraging. Maar ook meer bekende componisten moesten soms maar afwachten hoe hun muziek zou vallen. Na een paar opvoeringen onder Bach zelf verdween de Matthäus Passion bijna 100 jaar in de vergetelheid. De negende symfonie van Schubert werd bijna 15 jaar na zijn dood bij toeval ontdekt. Bruckner en Mahler werden in hun eigen tijd minder gewaardeerd dan nu. De Derde van Gorecki was al bijna 20 jaar oud voor zij in de jaren 90 van de vorige eeuw overal ter wereld een tophit werd. Componisten kunnen als mensen van hun tijd dus niet altijd de toekomst van hun composities voorspellen. Misschien is het maar goed ook. Anders zou er alleen maar muziek geschreven worden die iedereen meteen mooi vindt. Het leven zou een stuk saaier worden.

Genoeg gefilosofeerd zult u nu wel zeggen. We willen onderhand wel eens weten wat er op 2 maart 2011 werd gespeeld en wat je indrukken zijn van die avond. Welnu, het was een romantische avond. In volgorde: het derde strijkkwartet van Robert Schumann en Il Tramonto van Ottorino Respighi voor de pauze; en na de pauze 5 liederen uit het Italienisches Liederbuch van Hugo Wolf, zijn Italiaanse Serenade en tot slot weer 5 liederen uit zijn Italienisches Liederbuch. Uitvoerenden waren het Hugo Wolf Quartett, en de mezzosopraan Bernarda Fink.

De strijkkwartetten van Schumann zijn noch voor de musici noch voor de luisteraar gemakkelijke kost. Zijn muziek heeft voor mij vaak iets nerveuzigs, en aan de door hemzelf toegejuichte “himmlische Länge” van Schubert doet hij zelf liever niet. Ik had me dus voorgenomen geconcentreerd te luisteren. En dat werd beloond. Mede dankzij het spel van het Hugo Wolf bleek de muziek tamelijk doorzichtig, en ook bevatte elk deel wel een aantal schitterende melodieën.

Il Tramonto (“De zonsondergang”) van Respighi kun je denk ik eerder als hemels omschrijven. Ik kreeg bij de muziek van het kwartet soms een associatie met de Cavatina, met haar lange en innige melodielijnen uit het dertiende strijkkwartet van Beethoven. Daar overheen soleerde de prachtige stem van Bernarda Fink met een zeer romantische tekst over liefde en dood. De geselecteerde liederen uit het Italienisches Liederbuch van Wolf waren alle vrij kort. Ze bevatten delicate zedenschetsjes in het gewaad van teksten over de liefde, soms met een humoristische ondertoon. De voordracht van Fink is niet alleen heel goed verstaanbaar, maar ook terughoudend; ze laat de tekst en de muziek voor zich spreken. Met als gevolg dat ze af en toe maar een wenkbrauw hoeft op te trekken of haar stem licht te verbuigen om de zaal aan het eind van elk lied tot ingehouden instemmende geluiden te verleiden. De Italiaanse Serenade van Wolf bleek een gloedvol en zonnig betoog, geschikt om zelfs de meest afstandelijke aanbestedene te overtuigen.

De Vereeniging was vrijwel vol, zoals meestal bij de programma's van de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek. Dat betekent dat de NSvK, die aan haar 61 e seizoen bezig is, een zeer belangrijke functie vervult in het culturele leven van Nijmegen en omgeving. De NSvK heeft daarbij de vooruitziende blik gehad het zonder overheidssteun te willen stellen. Daarom heeft zij nu weinig last van overheidsvoornemens tot korting op subsidies. Dat de stichting telkens weer wereldberoemde musici naar Nijmegen weet te halen zal zeker te danken zijn aan haar in de loop der jaren opgedane contacten en ervaring. Volgens het bestuur komen de musici overigens ook graag naar Nijmegen, omdat ze de akoestiek van de Vereeniging tot de beste van de wereld rekenen, en het ook prettig vinden om voor een volle zaal te kunnen optreden. En dat laatste is vaak weer te merken aan de wisselwerking tussen zaal en musici.

Ik wil mijn Naklank graag besluiten met een wens. Als je jong bent, krijg je liedjes voorgezongen door je moeder. Telkens als wij ons naar de Vereeniging spoeden worden wij misschien wel voortgedreven door een eeuwig heimwee naar die tijd en dat gevoel. Ik wens u toe dat er steeds voldoende componisten en musici zijn die voor u willen zingen.

* Met zijn eerste symfonie staat deze Havergal Brian, the Gothic (1919-1927), overigens wel mooi in het Guinness Book of Records. Deze symfonie wordt vermeld als "Largest Symphony." Dit vanwege lengte (112 minuten) en bezetting (ten minste ongeveer 200 uitvoerenden.)

Plamena Mangova

5 april 2011

door John Jacobs

Liefde en virtuositeit. Het vermogen liefde in diverse modaliteiten (romantische, hartstochtelijke, onbeantwoorde, onbereikbare, verloren, toegewijde, folkloristische) instrumentaal te kunnen vertolken vraagt om grote expressieve, muziektechnische, invoelende en autonome kwaliteiten. Plamena Mangova heeft er deze avond blijk van gegeven over die kwaliteiten te beschikken. In de uitvoering van de gekozen werken vormde zij een imponerende tweeëenheid met het klavier en speelde zij een palet van verstilde, ontroerende, uitbundige en onstuimige klanken in daarbij behorende vaak adembenemende tempowisselingen. Veel meer dan dat zij aan de hand werd meegenomen door Schubert, Liszt, Chopin, Grieg en Ginastera heeft zij deze avond de hand op hen weten te leggen.

Het ruggesteuntje na de pauze bij de uitvoering van het werk van Chopin deed hieraan nauwelijks afbreuk. Na de Elisabethwedstrijd al boven de x-factor uitgestegen, zagen en hoorden we deze avond een virtuoze Plamena Mangova. Dat de oude herder in de Danzas Argentinas zich moeiteloos wist staande te houden in de nabijheid van de dansende cowboy zal door velen, waaronder mezelf, in bijzondere dank zijn aanvaard. Het ovationele applaus en het kleurrijke boeket aan het slot van het concert brachten de grote waardering voor een avond prachtige muziekbeleving tot uitdrukking.

Bravo Plamena!